

## КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ МАРІОЛОГІЇ У ПОЕМІ Т. ШЕВЧЕНКА “МАРІЯ” І РЕЛІГІЙНІЙ ЛІРИЦІ М. КУЗМІНА

СМОЛЬНИЦЬКА О.О. (м. Київ)

Copyright © 2014

УДК 94(477)

Творчість Т. Шевченка широко досліджується у різних контекстах та аспектах: текстологічному, гендерному, міфологічному, онтологічному, аксіологічному, феноменологічному, перекладознавчому та ін. Особливо перспективними в сучасних студіях стають дослідження, присвячені архетипній системі творів Кобзаря (В. Смілянська), а також компаративному аналізу. Тенденцією сучасного шевченкознавства стає синтетичність праць, у яких досліджуються окремі питання, тобто ці студії створюються на стику літературознавства і філософії, релігієзнавства, історії та інших галузей.

Останнім часом спостерігається увага до різноаспектного аналізу жіночих образів у поезії Т. Шевченка, зокрема архетипового образу матері як імпліцитного позначення Мадонни. Незважаючи на загальне тяжіння до прийомів психоаналізу та порівняння творів Кобзаря із зарубіжною культурою, певні питання маріології вимагають докладного дослідження, що й зумовлює актуальність нашої роботи.

*Мета дослідження* – зіставити образність і філософське підґрунтя поеми Т. Шевченка “Марія” і релігійної лірики поета Срібного віку М. Кузміна, присвяченої образу Богородиці та важливим подіям її життя.

Поставлена мета реалізується в таких завданнях: 1) стисло окреслити історію та особливості маріології; 2) висвітлити образ Богородиці в поемі Т. Шевченка “Марія”; 3) знайти спільні риси у творчому сприйнятті Богородиці Кобзарем і М. Кузміном.

Культ Діви Марії встановили в 431 р. на Вселенському соборі в Ефесі, “де євангельську Марію, мати Ісуса, було визнано за Богородицю й Царицю Небесну” [1]. Маріологію як науку про Діву Марію в православ’ї і католицизмі започатковано в добу Відродження. Незважаючи на те, що термін “маріологія” асоціюється, передусім, з католицькою доктриною, образ Божої Матері та все пов’язане з Пречистою аналізується і православ’ям. У цьому аспекті цікавим видається компаративний аналіз двох маріологічних творів – поеми Т. Шевченка “Марія” (уперше опубліковано в 1876 р.) і поетичних циклів М. Кузміна “Духовные стихи” і “Праздники Пресвятой Богородицы” (1909 р.). Розгляд саме цього російського автора і переклад його віршів українською пояснюється не лише тим, що творчість Кобзаря ще не зіставлялася з лірикою М. Кузміна, але й тим, що в добу Срібного віку спостерігався великий інтерес до перекладів поезії Т. Шевченка (зокрема, Ф. Сологубом, на чому докладно зупинявся К. Чуковський у праці “Высокое искусство”).

Зазначимо, що в Україні культ Діви Марії був гармонійним і цілком логічно зумовленим. На це вказав ще Б. Стебельський в роботі “Християнство і українська культура” (Торонто, 1991). На думку дослідника, український культ Марії відрізняється від такого ж культу на Заході: “В Україні вона не лише відгомін неоліту – не лише велика Матір – богиня родючості, але й св. Софія – Мудрість і Любов” [2–3]. Хоча в православ’ї (на відміну від католицизму) не існує окремого культу Діви Марії, але вшанування Богоматері велике. Звичайно, одне з ключових питань у поемі Кобзаря “Марія” – це народження Спасителя. Тут, на нашу думку, релігійні та народно-міфологічні засади в розумінні поета збігаються. На думку В. Войтовича, “таїну народження Сина Господнього від Непорочної Діви в духовному значенні не варто зводити до буквального, фізіологічного розуміння. “Діва” тут означає досконалість, яка зберігає в собі жіночу істоту, що не підкоряється чоловічій, а також носить її в собі. “Непорочне зачаття” символізує священний союз неба і землі, який проявляється через народження Боголюдини, а також народження розуму як прояву найвищих людських здібностей” [4].

М. Кузмін, як і Т. Шевченко, ставив завдання змалювати життя Марії, причому передати психологію Богородиці, підкреслюючи людське і водночас глибинне сприйняття світу, зокрема страждань грішників. Проте якщо Т. Шевченко значною мірою ґрунтується на апокрифічних джерелах, домислюючи життя Богоматері, то М. Кузмін, незважаючи на свою відданість неканонічній старообрядницькій церкві, усе ж таки більше дотримується традиційного зображення богородицької тематики, орієнтуючись на здобутки духовного вірша як жанру

мандрівних співців. У цьому плані обох поетів можна вважати продовжувачами фольклорної традиції.

Отже, маріологія Т. Шевченка ґрунтується на формах не лише канонічного, а й народного православ'я, маючи певні спільні риси з католицизмом. Проте цей "авторський міф" не можна вважати профаним змалюванням образу Богородиці, оскільки це, швидше, вербальна народна іконографія, яка має свої закони. Схожі риси має і поезія М. Кузміна, присвячена святам Пречистої. Незважаючи на відмінність у техніці (переважно стилізації під старовірські вірші), тематично ці твори мають спільне з поемою Кобзаря, оскільки завдяки візуалізації художнього образу і окремим деталям підкреслюють авторське сприйняття Богоматері.

1. Абрамович С., Чікарькова М., Тілло М. Релігієзнавство / С. Абрамович, М. Тілло, М. Чікарькова. – К.: Дакор, 2006. – С. 305.

2. Стебельський, Б. Християнство і українська культура / Богдан Стебельський // Хроніка. – 2000. Україна: філософський спадок століть. – Ч. II. – Вип. 39–40. – К.: Фонд сприяння розвитку мистецтва. – С. 29.

3. Смольницька О.О. Філософські засади софійності та маріології в інтерпретації літературознавців Київського університету (на матеріалі праць Д. Чижевського) / О. О. Смольницька // Сучасна освіта і наука в Україні: наукові здобутки, стан і перспективи: Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. заочної конф. – Ч. II (м. Запоріжжя, 27 – 28 січня 2011 р.). – Запоріжжя, 2011. – С. 39–43.

4. Войтович В. Українська міфологія / Валерій Войтович. – вид. 2-е, стереотип. – К.: Либідь, 2005. – С. 35.

## ОБРАЗ ДОЛІ В ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ФУРМАН А.В., ФУРМАН О.Є. (м. Тернопіль)

Copyright © 2014

УДК 334.73

Примітною рисою художньої творчості Тараса Шевченка, передусім поетичної і драматично-письменницької, є особлива – наповнена джерельною правдивістю і душевною відкритістю – психоемоційна енергетика його творів, котрій до того ж притаманні розлога невимушена ліричність, веселкова образність і світлосора метафоричність, що влучно уконкретнюються художніми деталями і майже безперервним рефлексивним позиціонуванням цього зіркового самородка української землі стосовно суворой буденності тогочасного закріпаченого селянства.

Очевидно, що кожен щойно виголошений нами концепт, а тим більше тематизм, потребує прискіпливого вивчення. Наразі у цій розвідці зупинимось лишень на одному концептному утворенні – *художньому образі долі*, який наскрізно пронизує і багатоголосо композиціонує творчу екзистенцію Тараса Григоровича Шевченка, котра осідає в його текстах "сумними рядками".

Вже у першому вірші "Кобзаря" "Причинна", написаного 1837 року, Тарас Шевченко чотири рази вживає поняття "доля", що змістовно виражає ідею спричинення людського життя як *несвободи*, адже "доля, як слушно зауважує Сергій Аверінцев, не лише прихована від людського розуму (як і численні каузальні зв'язки), не лише не може бути пізнана (як і Провидіння) – вона "сліпа" та "темна", безвідносно до суб'єкта пізнання, за самим своїм буттям. Доля не просто прихована у повній темряві, а й сама є темрява, не висвітлена жодним змістом, – і при цьому саме як несвобода..." [1, с. 87]. І це підтверджують такі рядки стосовно "козаченька молодого":

*"...Орел вийняв карі очі  
На чужому полі,  
Біле тіло вовки з'їли, –  
Така його доля"* [5, с. 8].

І далі знову, вже стосовно дівчини, котра *"ходить / Їй сама не зна (бо причинна) / Що таке робить"*, доля постає як невидима субстанція несвободи, що обмежує дії і вчинки, часто заганає її у глухий кут повсякдення і, більше того, уреальнює трагічний вирок на омріяне щасливе життя із милим. Але за цією реальністю несвободи, втім, немає жодної "істинності":

*"...Дарма щоніч дівчинька  
Його виглядає.  
Не вернеться чорнобривий"*